

Feesten veranderen met ons mee

Rituelen en feesten weerspiegelen onze samenleving

Uit de wetenschap: Vhjk interviewt prof. dr. Irene Stengs, bijzonder hoogleraar Antropologie van ritueel en populaire cultuur

Waarom vieren we feest? Wat betekent feestvieren voor volwassenen en kinderen? Irene Stengs is sinds september 2017 bijzonder hoogleraar 'Antropologie van ritueel en populaire cultuur' aan de Vrije Universiteit in Amsterdam. Irene is sinds 2002 verbonden aan het Meertens Instituut (KNAW, Amsterdam), sinds tien jaar als senior-onderzoeker. Zij onderzoekt hedendaagse rituelen en heeft onder andere meegewerkt aan *Er is er een jarig*, een fotoboek en tentoonstelling van fotografe Anneke Hilhorst over het vieren van kinderverjaardagen in Nederland.

Expertisepunt Vhjk interviewt Irene over de rol van rituelen en vieringen in het leven van mens en kind.

Waarom is feestvieren een interessant onderwerp voor antropologisch onderzoek?

"De antropologie is een sociaalwetenschappelijke discipline die zich als doel stelt beter te begrijpen hoe mensen vorm- en betekenis geven aan hun dagelijkse leefwereld. De antropologie onderzoekt wat mensen bindt of juist van elkaar onderscheidt, zowel binnen een samenleving als tussen verschillende samenlevingen.

De uiteenlopende manieren waarop mensen door middel van culturele vormen (kleding, eten, feesten, literatuur, muziek) uitdrukking geven aan wie zij zijn, waar zij zich bij voelen horen en waarbij niet, vormen de centrale onderwerpen van onderzoek. Rituelen en feesten vormen bij uitstek geschikte

gelegenheid voor antropologisch onderzoek omdat alledaagse, onderliggende verhoudingen, relaties, verwachtingen, waarden en normen die normaal niet zo duidelijk uitgesproken worden, tijdens deze momenten vaak zichtbaar worden."

Wat maakt een feest belangrijk?

De meeste feesten bestaan uit meerdere rituelen en rituelen zijn altijd betekenisvol. Dat maakt een ritueel meer dan een gewoonte. Bij een ritueel horen symbolen en handelingen met betekenis die bij een speciale gelegenheid horen. Bij feesten en rituelen draait het om herhaling en herkenning, mensen weten wat er komen gaat. "Voorpret speelt daar een belangrijke rol bij." legt Irene uit. "We leven naar een feestdag toe, en naar de rituele momenten die daarbij horen. Dit maakt dit soort dagen speciaal". Het Sinterklaasfeest is daar een goed voorbeeld van. De aanloop naar 5 december gaat via andere rituele momenten (aankomst, schoenzetten) en dat maakt de Sinterklaasperiode opwindend voor kinderen.

Behalve de voorpret is een publieke feestdag ook belangrijk omdat deze op een bepaalde manier overal zichtbaar is. Thuis staat de kerstboom, we zien het aan de lichtjes op straat en er op school wordt een kerstdiner georganiseerd. We vieren dus niet alleen kerst, het *is* kerst. Irene: "Dit is een belangrijk onderdeel van de beleving, dus voor mensen die vanuit een andere samenleving naar Nederland zijn gekomen en dan hun publieke feest plotseling slechts in familiekring of alleen met vrienden thuis kunnen vieren, kan de afwezigheid van het feest als ze de deur uitstappen als een gemis worden ervaren". Een

school of een kinderdagverblijf kan aandacht besteden aan bijvoorbeeld het Suikerfeest of Chanoeka, bijvoorbeeld door ouders wat te laten vertellen over de feestdagen in de klas. Irene: “Maar “aandacht geven aan”, is niet hetzelfde als het feest samen vieren.” Als mensen samen feest vieren, dan hoeft het Suikerfeest niet te worden uitgelegd. Als iedereen mee viert, dan is het Suikerfeest.

Wat maakt verjaardagen interessant?

Welke feestdagen belangrijk zijn in een samenleving is niet een vaststaand gegeven. 100 jaar geleden vierden we verjaardagen lang niet zo uitgebreid zoals we dat nu doen in Nederland. Voor katholieken waren bijvoorbeeld de naamdagen van heiligen belangrijker om te vieren. Een naamdag is de gedenktag van de heilige waarnaar mensen worden vernoemd. Een naamdag deel je dus met alle anderen die naar de betreffende heilige zijn vernoemd. Het vieren van de naamdag – kinderen kregen wel vaak iets lekkers – had tegelijkertijd een element van verering, en was nooit een viering van “je eigen dag”¹. Dat is nu heel anders, verjaardagen zijn – zowel voor kinderen als voor veel ouders – heel belangrijk. Irene: “Daaraan kan je herkennen hoezeer onze samenleving is veranderd. De viering van de geboortedag is een viering van het bestaan van een individueel persoon, en de verjaardag laat dus zien dat ieder individu telt. Voor kinderen is elk jaar een jaar erbij een soort mijlpaal – groter worden is belangrijk; ‘groot zijn’ daar wordt waarde aan gehecht. Een ander belangrijk element voor het begrijpen van de populariteit van de kinderverjaardag is dat het gemiddelde gezin nu veel kleiner en welvarender is dan dat in eerste helft vorige eeuw. Ouders hebben nu meer tijd en geld om aan een kind en diens verjaardag te besteden.”

Op hun verjaardag staat de jarige job in het centrum van de aandacht en mogen ze, anders dan op gewone dagen, kiezen wat ze gaan doen en wat ze willen eten. Irene: “Volwassenen ervaren elk jaar een jaartje erbij meestal niet zo positief maar voor kinderen is ouder worden juist leuk. Je mag meer, je kunt meer.” Een spannende dag voor kinderen. Niet voor niets leidt het eigen feestje weleens tot een huilbui, als de spanning te veel wordt. Verjaardagfeestjes zijn daarnaast ook momenten waarop de onderlingen relaties tussen kinderen in de klas duidelijk worden, en bijvoorbeeld de hiërarchie in populariteit zichtbaar. Welke kinderen worden wel uitgenodigd op kinderfeestjes, en welke kinderen niet of heel weinig. “Een kinderfeest is dus niet altijd , of alleen maar, onschuldig” concludeert Irene.

Rituelen en feesten zijn eigenlijk altijd in verandering. Dit realiseren we ons niet altijd, omdat we bij rituelen en feestvieren denken aan terugkerende tradities. Elementen uit deze tradities worden overgedragen, maar tegelijkertijd vullen we ze ook aan met nieuwe elementen en wordt aan sommige rituelen een nieuwe betekenis toegekend, bijvoorbeeld omdat onze sociale of politieke omgeving verandert. We weten dus niet hoe onze kinderen feestvieren als ze groot zijn, en welke dagen gevierd worden. Maar feestvieren, het markeren van dat wat belangrijk is, blijft natuurlijk bestaan.

Veel feesten zijn heel zichtbaar in het kinderdagverblijf, school of op straat. Denk maar aan Kerst, Sinterklaas of als Oranje goed speelt. Maar zien alle kinderen in jouw groep de feestdagen terug die voor hen belangrijk zijn? Bespreek dit eens met de ouders en je team: welke feesten vieren jullie écht samen?

¹ Op de website van Feest! Wat je viert kun je jouw naamdag vinden.
<http://www.feestweetwatjeviert.nl/digibord/>